

РІДНА ВУЛИЦЯ МОЯ

Замок
Чарторийських

Не варто вулиці перейменувати. Нові побудуйте, а потім назвіть.

Ці рядки з вірша поета Андрія Вознесенського згадалися мені, коли я познайомився з книгою рівненського краєзнавця Олени Прищепи «Вулицями Рівного». Дійсно, назви вулиць в наших містах і селах часто змінюються. Це залежить від багатьох чинників: державного устрою, політичної влади і поглядів представників цієї влади, розуму або дурі місцевого начальства, своєрідної і досить нездорової моди. Зміна назв міст і вулиць тягне за собою досить значні матеріальні витрати. Чого варто, наприклад, замінити металеві або пластикові вказівники, таблички на будинках, надрукувати нові довідники, внести відповідні зміни в ділові і особисті документи. У романі Ільфа і Петрова «12 стільців» є такий епізод. Герой роману Остап Бендер наймає візника, щоб поїхати на вулицю Плеханова.

вперше публікуються для широкого загалу.

Перша достовірна згадка про Рівне датована 1434 роком. Таким чином, офіційна історія нашого обласного центру сягає 573 роки, майже 6 століть. Але конкретні назви вулиць Рівного з'явилися на його планах починаючи лише з початку 19 століття. На цей час наш край входив вже до складу Російської Імперії. Назви вулиць могли вказувати напрями торговельних зв'язків з іншими містами (вул. Велика Мінська, сучасна Пересопницька), напрями основних шляхів сполучень з навколишньою округою (вул. Омелянівська, сучасна вулиця Шевченка), назви конкретних міських об'єктів (вул. Гимназійна, сучасна М. Драгоманова). Назви вулиць могли відтворювати етнічний склад міського населення (вул. Німецька, сучасна Гетьмана Мазепи), побут рівнян (вул. Торгова, сучасна Базарна), їхні професійні заняття (вул. Милитарна, сучасна П. Калнишевська).

Випускники Рівненської гімназії. У верхньому ряді шостий зліва В. Короленко. Фото. 1871р.

Візник не знає куди їхати, доки один мільйонер не підказав йому, кого). Траплялися і такі вулиці, що характеризували стану прина-

червні 1871 року він гостював в Рівному в своїх приятелів, зупинявся неподалік від тодішньої гімназії. Тобто, вулицю в цьому випадку названо не випадково.

Приміщення чоловічої гімназії було збудоване в тридцятих роках XIX століття. Окрім гімназії в Житомирі, на Волині в 1832 році була відкрита гімназія в Луцьку. Але відповідного приміщення для гімназії в місті не знайшли.

Тому у 1834 році її перевели в Клевань, в замок Чарторийських, а згодом, у 1839 році, за клопотанням власника Рівного Фридриха Любомирського до Рівного. Поява цього навчального закладу позитивно вплинула на розвиток самого міста; поживила його культурно-освітнє життя. На зведення гімназійного будинку князь виділив 200 тисяч злотих. Проєктував його професор архітектури Мехович. Приміщення збудовано в стилі провінційного класицизму. Урочисто відкрили гімназію 24 липня 1839 року.

В стінах цього навчального закладу вчилися і працювали люди, якими справедливо нині пишається Україна. Це письменники В. Короленко і П. Куліш, визначний історик М. Костомаров.

Земельна ділянка, на якій розмістилася гімназія, складала понад 2 гектари. Окрім головного корпусу тут були споруджені ще 2 цегляні будинки, 2 дерев'яні флігелі, декілька сараїв. У цегляних будинках були квартири для вчителів, а в дерев'яних флігелях — хімічна лабораторія і квартири для обслуговуючого персоналу гімназії. У самій же гімназії облаштували до десятка навчальних класів, фізичний кабінет і бібліотеку. Фундаментальна частина бібліотеки нараховувала майже 6 тисяч назв і понад 13 тисяч томів, навчальна література складала понад 4 тисячі примірників. Це була одна з кращих

Рівненське реальне училище. Пошта. Поч. XX ст.

цьому приміщенні розмістився обласний краєзнавчий музей. Щодо назви вулиці, то наприкінці XIX на початку XX століття вона отримала нову назву. На плані Рівного, датованому 1896 роком, вулиця значиться як Сенаторська, а в документах 1912-1914рр. — як Пироговська. Сенаторською названо її на честь одного з вищих органів державної влади Царської Росії — Сенату, а Пироговською — в честь знаменитого хірурга і анатома, відомого педагога і громадського діяча М.І. Пирогова.

В 20-х-30-х роках XX століття її початок між сучасними вулицями 24 серпня і 16 липня назвали іменем Владислава Бандурського, відомого польського священнослужителя й письменника. А її кінець, що виходив до парку Любомирських (нині центральний парк культури й відпочинку ім. Тараса Шевченка), продовжували іменуватися вулицею Сенаторською. У роки Другої світової війни німецько-фашистські окупанти перейменували її на Шлоцтрассе, тобто Замокву, оскільки шлях нею від до зруйнованої

кою і танцями.

З початком XIX століття життя в палаці поступово завмирає. Утримання в належному стані палацу вимагало величезних коштів, які Любомирські вже не мали. Стіни палацу, які прикрашали чудові фрески італійського живописця Вільямі, покриваються тріщинами, руйнуються статуї, все більше перетворюється на болото великий став. Князь Фридрих Любомирський переносить свою резиденцію в новий будинок, а палац вирішив передати в розпорядження рівненської гімназії, однак керівництво гімназії не скористалося цієї пропозицією, оскільки не мало коштів на впорядкування палацу.

В 1917 році була спроба реставрувати палац. На першому поверсі була відремонтована простора зала, де проходили різні зібрання мешканців Рівного, виконувалися концертні програми.

У 1927 році з невідомих причин палац згорів і більше не відновлювався. Залишки його фундаменту розбиті на шматки

лишня Губернаторська. Візник тоді сказав: «Ну, Губернаторська! Я Губернаторську добре знаю. 25 років воюю на Губернаторську». Але коли наш герой приїхав на колишню Губернаторську, то вона виявилася вже Карла Маркса.

Зміна назви вулиць може навіть привести до загострення стосунків між країнами. Буквально на днях Міністерство закордонних справ Росії поширило заяву, в якій, серед іншого, висловлюється протест стосовно того, що вулицю Пушкіна у Львові перейменували у вулицю Дудаєва, колишнього президента Чечні. Як відомо, в Росії з іменем Дудаєва пов'язують поширення тероризму на її теренах.

Але повернемося до книги «Вулицями Рівного». Її автор більше двадцяти років працювала в Рівненському обласному краєзнавчому музеї, тому не дивно, що в роботі над книгою були задіяні матеріали музейних фондів збірок та експозицій. Були також використані нові археологічні джерела, документи з історії Рівного, що зберігаються в державних архівах Рівненської і Житомирської областей, а також в Центральному державному історичному архіві в Києві. Книга надрукована на чудовому крейдовому папері, в ній близько двохсот фотоілюстрацій, більшість яких

ном, перші назви вулиць і площ не були випадковими і мали практичне значення.

На початку ХХ століття міською владою були прийняті рішення про деякі перейменування рівненських вулиць. Так, у зв'язку з святкуванням столітнього ювілею війни Росії з наполеонівською Францією, у 1912 році вул. Німецька була перейменована в Бородінську. Процес, як кажуть, пішов. Змінювалася влада – перейменовувалися вулиці. Причепні до цього і польська влада, і німецько-фашистські окупанти і радянська влада. Останній сплеск перейменувань почався після проголошення незалежності України. На жаль, ті, хто цим тепер займається, часто не беруть до уваги топоніміку міста, його історію. Дякуючи Олені Прищепі, автору книги «Вулицями Рівного», ми тепер маємо можливість, без будь-якої політичної упередженості, розширити своє уявлення про минуле вулиць нашого обласного центру. Ідучи за автором, зупинимося на деяких з них.

ВУЛИЦЯ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА

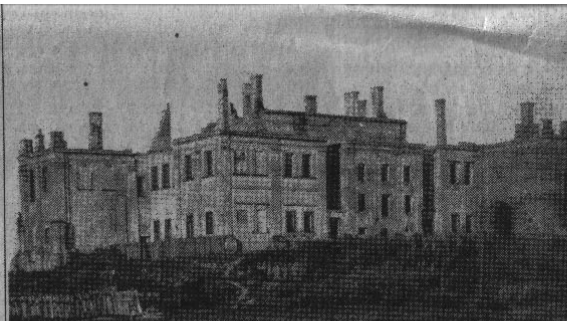
Теперішню назву ця вулиця отримала в 1991 році на честь відомого українського громадського діяча, науковця і публіциста, рідного дядька Лесі Українки. В

З появою гімназії вулицю, на якій вона розташовувалася, стали називати по-різному: Гімназійною або Директорською. Однак закріпилася перша назва.

Спочатку ця гімназія носила статус класичної, тобто в навчальних програмах переважали гуманітарні предмети і, зокрема, іноземні мови. У 1865 році вона стала реальною, тобто перевага вже надавалася предметам природничого циклу. Починаючи з 1872 року цей навчальний заклад отримав назву реального училища і давав загальну освіту, пристосовану до практичних потреб.

У серпні 1915 року в зв'язку з початком Першої світової війни навчання в училищі припинилися. Будинки почали використовувати для своїх потреб різні установи.

У квітні 1919 року в період перебування в Рівному уряду Директорії тут розміщувався його департамент освіти. З приходом польської влади в 1921 році в приміщенні навчалися учні польської гімназії, а згодом тут розмістилася польська державна установа – кураторіум шкільного округу Волинського воєводства. У роки окупації тут працював рейхскомісаріат «Україна». Після війни в приміщенні довгий час працював Ровенський обком Комуністичної партії України. Врешті-решт у 1975 році в

Палац після пожежі. Фото. 30-ті рр. ХХ ст.

будівлі палацу Любомирських. Після війни майже півстоліття вона іменувалася вулицею Калініна, в честь «Всесоюзного старости» М.І.Калініна. І, нарешті, з 1991 року вулиця дістала свою нинішню назву.

ВУЛИЦЯ ЗАМКОВА

Вулиця Замкова змінювала свою назву лише раз у роки Другої світової війни – на Бургштрассе. Самої споруди, яка дала їй назву, вже давно немає, але пам'ять про неї збереглася. Власне, саме звідси колись започаткувалося місто. Перша будівля замку, як оборонної споруди, була закладена ще наприкінці XV століття, за часів князів Несвицьких, тодішніх власників міста. Тут розміщувалася резиденція княгині Марії Несвицької. Ще за її життя ця споруда згоріла і княгиня почала будувати на тому ж місці нову споруду, котру сліткала така ж доля.

На XVIII століття князі Любомирські, які вступили у володіння містом, на місці залишків стародавнього дерев'яного замку розпочинають будівництво величного кам'яного палацу. Головна будівля з двома флігелями була побудована на острові, який оточував вал, на кутах якого піднімалися насипні bastiони. Два підйомні мости вели до палацу. На острові були розбиті сади, споруджені різні надвірні будівлі і пороховий погріб.

Палац князів Любомирських у Рівному був зразком вишуканого архітектурного стилю – пануючого на той час бароко.

У палаці вирувало розкішне

вими жителями для будівництва своїх помешкань. Довго тут була пуста, аж поки, вже по війні, бульдозери не розрівняли територію, на якій були висаджені паркові дерева. А дещо західніше від того місця, де стояв палац, з'явився стадіон.

Що стосується мешканців Замкової, то селилися тут переважно євреї – ремісники і торговці. Вони почали заселяти цю вулицю від палацу в напрямку до старої ринкової площі ще за часів Станіслава Любомирського – у першій половині XVIII століття. Князь наділяв євреїв усілякими привілеями, затвердив для них спеціальний статут. В середині 30-х років минулого століття на вулиці значилося 33 номери будинків. Окрім житлових будівель, тут розміщувалися синагоги, єврейський спортивний клуб «Hasmonea», єврейська громадська організація «L'Inag Hacedek», перша єврейська змішана приватна гімназія. На місці, де розміщувалися корпуси навчально-виробничого підприємства українського товариства сліпих, часто виступав єврейський пересувний театр.

На початку ХХ століття на Замковій розташовувалася електростанція князя С.Любомирського, яка забезпечувала електроенергією центральну частину міста. Життя однієї з найдавніших вулиць Рівного продовжується. Сподіваємося, що в місцевих органах влади вистачить розуму не чпати її назву, тобто не перейменовувати.

Підготував
С.СЕРП'ЄВСЬКИЙ.

